

ВПЛИВ ПРОЕКТУ ПРОГРАМИ ІСС РЄ «ПРОТИДІЯ ЧУТКАМ»

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою виявлення зворотного впливу Проєкту Програми ІСС РЄ «Протидія чуткам» на удосконалення знань, умінь та навичок з протидії чуткам, створення нових можливостей для взаємодії між людьми різного походження задля злагоди та консолідації інтеркультурних міських громад, обміну досвідом і налагодження партнерських відносин між містами учасниками Української Мережі Інтеркультурних Міст (ІСС-Україна), були проведені (допроєктне) та (післяпроєктне) опитування.

Інструментарій допроєктного дослідження.

Анкетне опитування проводилося з 11 червня по 2 липня 2021 року методом дистанційних технологій Google Forms <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSchmrqn0d6Id2eYMqk29mmZpLM5PNLbZa0KA1sF4jd4EmMNbw/closedform>. Опитувальник складався з 28 питань, поділених на 4 блоки, які змістовно відповідали меті та завданням дослідження.

Вибірка дослідження. В опитуванні взяли участь 124 мешканців міст Української Мережі Інтеркультурних Міст (ІСС-Україна) учасників Проєкту. Вікові характеристики: 16-22 роки (9,8%), 23-29 роки (8,9%), 30-39 роки (31,7%), 40-49 років (27,6%), 50-59 років (15,4%), 60 років і старше (6,5%). За сферою діяльності: працівники освіти - 24%, державні службовці - 21%, студенти - 17%, керівники підприємств/організацій/структурних підрозділів - 14%, громадських організацій – 7%, представники малого бізнесу - 7%, представники релігійних конфесій – 5%, вимушено переселені особи – 5%, представники етнічних спільнот - 4%, медичні працівники – 2%, мігранти – 1%.

Інструментарій післяпроєктного дослідження. Анкетне опитування проводилося з 28 листопада по 6 грудня 2021 року методом дистанційних технологій Google Forms <https://docs.google.com/forms/d/1uW9a0JgjUqzRcv2FrX2CprG1zsZLn531ScyTBsF-ftA/edit>. Опитувальник складався з 20 питань, зміст яких відповідав меті та завданням дослідження.

Вибірка дослідження. В опитуванні взяли участь 108 мешканців міст Української Мережі Інтеркультурних Міст (ІСС-Україна) учасників Проєкту. Вікові характеристики респондентів: 16-22 роки (13,9%), 23-29 роки (24,1%), 30-39 роки (22,2%), 40-49 років (24,1%), 50-59 років (12%), 60 років і старше (3,7%). *За сферою діяльності:* працівники освіти - 24%, державні службовці - 21%, студенти – 14,8%, керівники підприємств/організацій/структурних підрозділів – 13,9%, представники громадських організацій - 12%,

представники малого бізнесу – 3,7%, представники релігійних конфесій – 5,6%, вимушено переселені особи – 9,3%, представники етнічних спільнот – 13,9%, медичні працівники – 2,9%, викладачі/вчителі – 25%, держслужбовці – 7,4%, представники медіа – 4,6%, тренери – 1,9%, учасники команди міста «ANTI-RUMOURS» – 2,8%, працівники бібліотек – 2,8%.

ЕМПІРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із пріоритетів побудови інклюзивної інтеркультурної політики є запобігання сегрегації, дискримінації, расизму та розповсюдженню чуток, які часто ведуть до конфліктів та популяризують мову ворожнечі. Етночутки та різного роду домисли виникають тоді, коли не вистачає фактів чи аргументів. Оскільки чутки викликаються стурбованістю, їх самими поширеними темами стають збуджуючі емоції, проблеми, пов'язані з небезпекою для життя або загрозою добробуту людей. Тому боротьба з цими явищами є однією з найважливіших цілей інтеркультурних міст. Вона спрямована на усунення корінних причин нерівності, дискримінації та відсутності згуртованості.

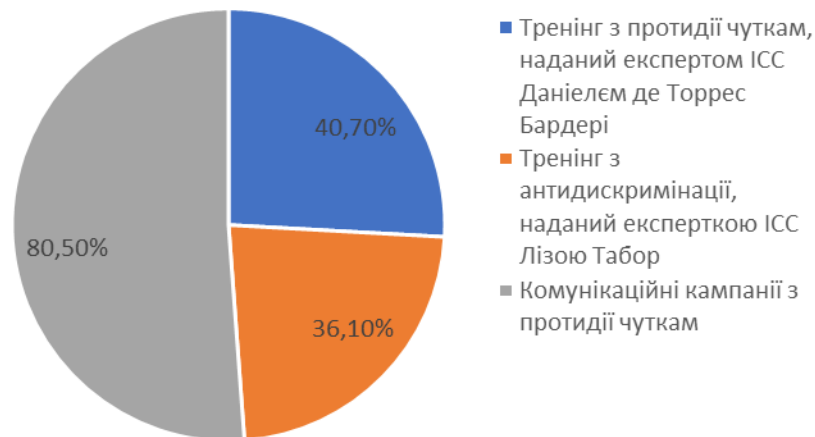
В результаті другого (післятренінгового) опитування було виявлено, що 96,9% учасників учасників Проєкту були ознайомлені з електронною версією Посібника Даніеля де Торреса Бардері «Протидія Чуткам» (англ. «ANTI-RUMOURS»), ще на самому початку його реалізації.

В ході реалізації Проєкту Міжнародні експерти ІСС провели Тренінги, зокрема Даніель де Торрес Бардері з протидії чуткам, в якому взяли участь 40,7% опитаних та Ліза Табор – з антидискримінації (36,1% учасників). Цільовою аудиторією тренінгів стали учасники(ці) команди міст «Антиромори», тренери(ки), держслужбовці, представники етнокультурних спільнот, вимушено переміщені особи.

В кожному місті-учаснику Проєкту відбулися також комунікаційні кампанії з протидії чуткам, які охопили найбільшу кількість учасників (80,5%).

У яких з нижчезазначених заходах/подіях реалізації проекту Програми ІСС РЕ «Протидія чуткам» ви брали участь:

Оскільки у всіх містах пройшли інтерактивні комунікаційні кампанії, які проводилися у місцях громадського простору, були заздалегідь проанансовані у соціальних мережах, та користувалися особливою популярністю, що і викликало широкий резонанс цих заходів/подій Проекту, і з залученням ще більшої кількості безпосередніх учасників, а саме: команди міста «Антиромори», представники етнокультурних спільнот, громадських організацій, релігійних конфесій, держслужбовці, тренери(ки), вимушено переміщені особи, викладачі/вчителі, вітчизняні та іноземні студенти, учні тощо. Прояв такої громадянської небайдужості можна розглядати як форму партисипативного залучення мешканців інтеркультурних міст до розвінчання міфів, стереотипів та чуток у межах наявних ресурсів та можливостей. Така небайдужість містян сприяє змішуванню, позитивній взаємодії та консолідації всіх локальних груп й спільнот.

Підтвердженням цьому є те, що респонденти всіх міст учасників Проекту вважають, що комунікаційні кампанії ефективно вплинули на їхні громади, а саме: «налагодили/поліпшили відносини з людьми різного походження/культур» (94,4%) та «підштовхнули до позитивних змін у поглядах мешканців на іншу культуру й розширили межі їхнього світогляду» (94,4%); «краще усвідомити відмінності різних культур» (93,5%) і «сприяли розвитку вміння слухати та розуміти іншу культуру» (93,5%); «навчили цінувати культурне розмаїття як ресурс розвитку інтеркультурної громади» (92,6%) та «підвищили рівень громадянської солідарності та соціальної довіри в інтеркультурній громаді» (92,6%), а також «сприяли підвищенню відповідальності мешканців за свої дії та вчинки» (90,7%).

Отже, використання інноваційної методології ANTI-RUMOURS в протидії чуткам, яка поєднує в собі просування громадянської політики з процесом соціальної участі, з метою залучення широкого кола діячів громадянського суспільства та участь в тренінгах й комунікаційних кампаніях дозволили більшості (84,3%) учасникам підтвердити свої очікувані результати.

Як показали результати першого (допроектного) опитування, не дивлячись на те, що 89% респондентів вказали на «відносно стійке почуття спільності та поваги» в їхніх містах, все ж, на їхню думку, в громадах існують проблеми, пов'язані з «негативними висловлюваннями в соціальних мережах» (37%), «мовним непорозумінням» (35%), «зневажливим ставленням через іншу етнічну приналежність» (33%), «релігійною приналежністю» (31%), «неповагою до звичаїв, традицій інших народів» (25%), які потребують нагального вирішення.

Крім того, третина з них (30%) висловили думку, що ці проблеми напряму пов'язані з чутками проти конкретних груп осіб (етнічних, релігійних спільнот, вимушено переселених осіб тощо). Підтвердженням цього є відповіді респондентів на питання: «Чи ходять у вашому місті чутки про мігрантів, біженців, етносів, національних спільнот або інших груп?», де серед 54% респондентів, які вважають що такі чутки ходять, 73% вказали, що вони носять негативний характер. А фокус-групові дискусії дозволили виявити найбільш поширені чутки про ці групи осіб: «українці - дешева західноєвропейська робоча сила», «євреї корисливі», «роми – крадії», «мусульмани – терористи», «внутрішньо переміщені особи не хочуть працювати («живуть за рахунок державної допомоги»).

Визначення цих чуток відкрило шлях до вирішення глибших проблем, пов'язаних з причинами і наслідками упередженого мислення і його зв'язком з дискримінацією, расизмом чи висловами ненависті, що і стало відправною точкою реалізації Проєкту Програми ІСС РЄ «Протидія чуткам».

Під час реалізації Проєкту учасники здобули комплекс знань, навичок та вмінь з протидії чуткам, а саме: «сприймати без осудження іншу культуру, характер, поведінку, чи зовнішність іншого» (95,4%); «бути відкритим до сприйняття цінностей інших культур» (94,4%); «формуванати неупереджені судження про інші культури та намагатися зрозуміти їх» (92,6%); «аналізувати подібності та відмінності між учасниками інтеркультурного спілкування» (91,6%); «вести діалог, з розумінням вислуховувати іншого» (91,6%); «позбавитися від забобонів та стереотипів» (87,0%); «вирішувати міжкультурні конфлікти та протиріччя» (83,3%). Учасники опитування висловили також думку, що заходи Проєкту «сприяли розвитку критичного мислення», що є необхідною здатністю для протидії чуткам.

Отримані навички та вміння допомогли учасникам протидіяти наявним в їхніх містах чуткам. Зокрема: «використовувати аналітичні навички та критичне мислення» (95,4%); «оперувати різними вербальними та невербальними засобами задля досягнення взаєморозуміння між представниками різних культур» (94,4%); «приймати ретельно обмірковані та незалежні від упереджень рішення» (94,4%); «бути емпатичним/ою, поставити себе на місце іншого, щоб зрозуміти його почуття і потреби» (94,4%), «запобігати конфліктам» (93,5%); «співпрацювати ефективніше з представниками інших культур» (93,5%). Учасники також висловили думку, що Проєкт їх надихнув «втілювати інноваційні заходи, акції».

Як допомогли Вам навички та вміння, отримані під час реалізації проєкту «Протидія чуткам», протидіяти наявним у вашому місті чуткам:

На думку тренерів ІСС та тих респондентів, які брали участь у реалізації Проєкту Програми ІСС РЄ з Інтеркультурної Компетентності «Впровадження та залучення культурного різноманіття на міжнародному рівні» у 2020 році, вони допомогли ще більше підвищити рівень їхньої інтеркультурної компетентності, на що вказали 96,6% з опитаних.

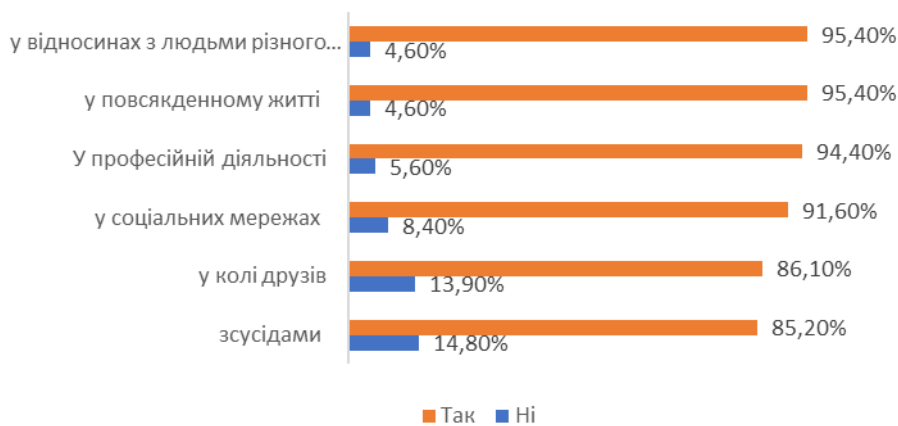
Респонденти вказали, що отримані знання, навички та вміння вони будуть використовувати у різних сферах життєдіяльності. 94,4% опитаних вказали, що знання та навички з протидії чуткам, отримані під час реалізації даного Проєкту, вони будуть застосовувати саме у професійній сфері, а серед держслужбовців та учасників Проєкту «Впровадження та залучення культурного різноманіття на міжнародному рівні» цей показник становить 100%. Тому в своїй професійній діяльності вони будуть «дотримуватися етикетних норм у процесі інтеркультурної комунікації і взаємодії» (100%), «розглядати непорозуміння як звичайне життєве явище та долати його за допомогою міжкультурного діалогу» (94,4%), «популяризувати у соціальних мережах позитивні наративи щодо представників різних культур та спільнот» (88,9%), «ініціювати заходи у прямій співпраці з представниками інших культур та етнічних спільнот» (88,0%), «залучати ЗМІ для уникнення оціночної лексики, яка стереотипізує представників етнічних спільнот та релігійних конфесій» (86,1%). Розбіжності у відповідях респондентів між містами не виявлено.

Як ви будете використовувати у своїй подальшій роботі знання, навички та вміння, які ви отримали під час реалізації проєкту «Протидія чуткам»?

Отримані знання, навички та вміння респонденти, незалежно від сфери зайнятості, найчастіше будуть застосовувати у «повсякденному житті» (95,4%), у «відносинах з людьми різного походження/культур» (95,4%), у «соціальних мережах» (91,6%), у «колі друзів» (86,1%), з «сусідами» (85,2%).

Де ви будете використовувати знання та навички, отримані під час реалізації проєкту «Протидія чуткам»?

Безумовно, соціальні мережі є найпростішим способом заповнення інформаційного вакууму, неформальним середовищем комунікації різних статусних груп (особливо під час пандемії COVID-19), а з іншого боку – ідеальним засобом поширення і примноження забобонів і чуток, простим і зрозумілим інструментом для проповідників ненависті, расизму, радикалізації та тероризму тощо.

Це підтверджують і результати допроектного опитування, в якому 80% респондентів погодилися з твердженням «Чутки, пов'язані з етносами, національними спільнотами чи внутрішньо переселеними особами значною мірою поширюються через соціальні мережі», що на їх думку, є однією з найбільших причин, яка спонукає до непорозумінь та етноконфліктів.

Наголосимо, що на першому етапі реалізації Проєкту педагоги, школярі і представники засобів масової інформації пропонували приділити увагу саме цій специфіці комунікацій, спрямованих на проведення тренінгів та інтерактивних семінарів. Наразі більше 91,6% респондентів, відповідаючи на післяпроєктну анкету, вказали на ефективність отриманих знань та намір їх використовувати як у повсякденному житті, так і спілкуючись у соціальних мережах.

В ході обробки соціологічної інформації було виявлено, що важливим місцем для поширення чуток є громадський простір. За результатами першого (допроєктного) опитування найчастіше у громадському просторі міст можна почути такі чутки: «роми – крадії» (62%), «українці – дешева західноєвропейська робоча сила» (53%), «євреї корисливі» (53%), «внутрішньо переміщені особи не хочуть працювати («живуть за рахунок державної допомоги») (52,3%), «мусульмани – терористи і треба триматися від них подалі» (57,5%) та на вулицях міст: «роми – крадії» (56,2%), «українці - дешева західноєвропейська робоча сила» (45,2%), «євреї корисливі» (45,0%), «внутрішньо переміщені особи не хочуть працювати («живуть за рахунок державної допомоги») (45,8%), «мусульмани – терористи і треба триматися від них подалі» (45,3%).

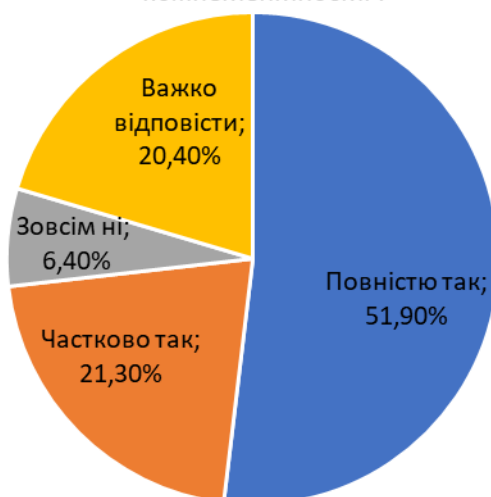
Участь у заходах Проєкту, на думку респондентів, допомогла їм: «змінити погляди на іншу культуру» (97,2%), «більш позитивно ставитися до носіїв іншої культури» (96,3%), «гармонійно жити у світі різних людей» (95,4%), «краще розуміти представника іншої культури таким яким він/вона є» (95,4%), «розширити світогляд» (93,5%).

Чи допомогла вам участь у проєкті Програми ІСС РЄ «Протидія чуткам» підвищити рівень інтеркультурної компетентності ?

Підтвердження того що Проєкт був корисним є відповіді на питання «Чи виправдались Ваші очікування після участі в проєкті Програми ІСС РЄ «Протидія чуткам»? Більшість (84,3%) учасників післяпроектного опитування стверджують, що їхні очікування повністю або частково виправдались, що дало поштовх до власних ініціатив, допомогло розширити коло однодумців та збагатити досвід.

Чи допомогла вам участь у проєкті Програми ІСС РЄ «Протидія чуткам» підвищити рівень інтеркультурної компетентності ?

Про ефективність Проєкту свідчить те, що на думку як держслужбовців (правозахисників/правоохоронців/поліцейських, представників органів місцевого самоврядування), вчителів та науковців, а також громадських об'єднань (етнокультурних спільнот, вимушено переміщених осіб, представників релігійних конфесій, представників громадських організацій, молоді) і журналістів та блогерів він був корисним.

Так вважають 100% тренерів(ок) та учасників(ць) команди міст «Антирумори», 96,3% етнокультурних спільнот, 96,3% - молоді, 96,3% - вчителів, 96,3% - представників громадських організацій, 95,4% - вимушено переміщених осіб, 95,4% - журналістів та блогерів, 93,5% - представників

релігійних конфесій, 90,7% - правозахисників/правоохоронців/поліцейських, 83,3% - представників органів місцевого самоврядування, 88,9% - науковців. В ході обробки соціологічної інформації розбіжностей між містами не виявлено.

Респонденти також вважають Проєкт важливим для «працівників дошкільних закладів освіти» і «керівників структурних підрозділів», оскільки саме вони забезпечують формування самосвідомості, етнічної та релігійної свідомості, національної гідності, державної та особистісної безпеки. Особливої значущості культура міжетнічних відносин набуває у процесі соціалізації дітей та молоді, коли йде активний процес вибору цінностей і життєвих орієнтирів, визначення світоглядних позицій, проектування векторів своєї культурної спрямованості.

Ті ж 12% респондентів, для яких участь в Проєкті не виправдала очікування, чи ті 3,7%, які не визначилися з відповідями, вказали, що вони зіштовхнулися з такими перепонами та складнощами як *«з байдужістю чи нерозумінням частини населення важності даної проблеми»*; *«з недовірою мешканців»*, *«із за карантинних обмежень онлайн формат не дозволив в повній мірі комунікувати з людьми та розуміти зворотній зв'язок від партнерів»*. Крім того учасники нарікали на *«невдалий переклад»*; *«не цікавий тренінг, бо проводили його люди, які не розуміються на українських реаліях й проблемах»*; *«Проєкт не в повній мірі адаптований до українських реалій, а спрямований лише на роботу з мігрантами»*; *«участь в тренінгах та комунікативних кампаніях були одноразовими й не мали достатнього впливу»*.

І все ж для 96,8% активних учасників, хто був ознайомлений з методикою «Протидії чуткам», брав участь у тренінгах та комунікаційних

кампаніях, незалежно від міста проживання, цей Проєкт повністю виправдав їх очікування.

Так 98,2% учасників вказують на доцільність подальшої реалізації Проєкту і пропонують наступні кроки для його втілення: «продовжувати заходи зі інформаційної діяльності»; «проводити тематичні зустрічі та тренінги»; «продовжувати поширювати позитивні наративи»; «час від часу запускати інформаційні пости про протидію чуткам»; «залучати представників різних культур до співпраці»; «звернути увагу на більш тісну співпрацю з молоддю»; «співпраця з органами місцевого самоврядування»; «більше проєктів та спільних заходів»; «залучення активних членів громади»; «проведення фестивалів та форумів».

Чимала кількість учасників відзначають, що сьогоденні умови актуалізують потребу урізноманітнення запобіжних заходів для ефективної протидії чуткам. А для більш ефективної подальшої реалізації Проєкту та його втілення пропонують: *«частіше організовувати спільні тематичні соціально-мистецькі заходи за участю громади міста»; «співпрацювати з органами влади та громадськими організаціями, етнокультурними спільнотами, релігійними конфесіями»; «частіше організовувати комунікаційні кампанії з протидії чуткам»; «проводити такі проєкти у ЗОШ та вищих навчальних закладах»; «популяризувати у соціальних мережах позитивні наративи щодо представників різних культур та спільнот»; «ЗМІ та соцмережам більш широко популяризувати зближення етнічних культур та повагу до віросповідань громадян», «впровадження протичуткових кампаній через соцмережі та інформування мешканців шляхом розміщення на бордах, сітілайтах інформаційних постерах тощо».*

Обираючи можливих і бажаних партнерів для подальшого втілення цих задумів, учасники проєкту наголошують на необхідності партнерства та тісній співпраці з «представниками органів місцевого самоврядування, етноспільнотами та національно-культурними товариствами»; «представниками ЗМІ з органами місцевого самоврядування»; «релігійних конфесій з вимушено переміщених особами»; «волонтерів та освітянської молоді»; «науківців вишів, вчителів та освітянською молоддю»; «органів місцевого самоврядування та факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки».

Отже, результати соціологічного дослідження виявлення впливу Проєкту Програми ІСС РЄ «Протидія чуткам» на удосконалення знань, умінь та навичок з протидії чуткам свідчать, що участь у ньому розвинула адекватне реагування на проблемні ситуації, навчила цінувати культурне розмаїття як ресурс розвитку громади, підштовхнула до позитивних змін у поглядах мешканців на іншу культуру та розширила межі їхнього світогляду і підвищила рівень громадянської солідарності та соціальної довіри в громаді.